

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 63

Деца и интернет

Време у коме живимо обележава неслућени развој информационо-комуникационих технологија. Савремено друштво претвара се у информационо, па данас не можемо ни замислити живот без информационих технологија, које знатно утичу не само на наш рад и радно време, већ и на слободно време.

За кратко време постојања (1983. године пушта се у комерцијалне сврхе) интернет је донео промену на глобалном нивоу у начину и брзини комуникације. На тај начин измењен је живот обичног човека, а испољио је утицај на све области нашег животног окружења. Зависност од интернета је све већа – користи се и за укључивање или искључивање грејања у кући, за дојаву алармног кућног система, резервацију авионских карата...

Деца чине велики део све бројније армије корисника информационо-комуникационе технологије. Амбициозни родитељи сматрају да је једна од основних ствари за децу да познају рад на рачунару. Сам по себи, тај став не представља проблем јер је несумњиво да ће се деца у будућности све више сусретати а том врстом технологија. Ипак, да ли такав став родитеља има оправдање када се рачунар користи неконтролисано?

Пише Бојан МИЛЕТИЋ

Угрожена приватност

Када је реч о заштити података који се односе на личност, говори се о заштити права приватности као једног од основних, неотуђивих и апсолутних људских права сваког појединца, права који обезбеђује интегритет личности, зарад чувања слободе његовог приватног живота

Информационо-комуникационе технологије су реалност и имају и позитивне и негативне ефекте. Један од негативних свакако је укидање приватности.

Под приватношћу се подразумева право појединца, као корисника и субјекта података, на приватност говора, локације, идентификације... Сигурност података подразумева заштиту података од откривања неовлашћеним корисницима или од неовлашћеног складиштења. Она претпоставља да су корисницима доступни само они подаци који и треба такви да буду. Поверљиве податке не смеју да открију неовлашћени појединци или други злонамерни корисници.

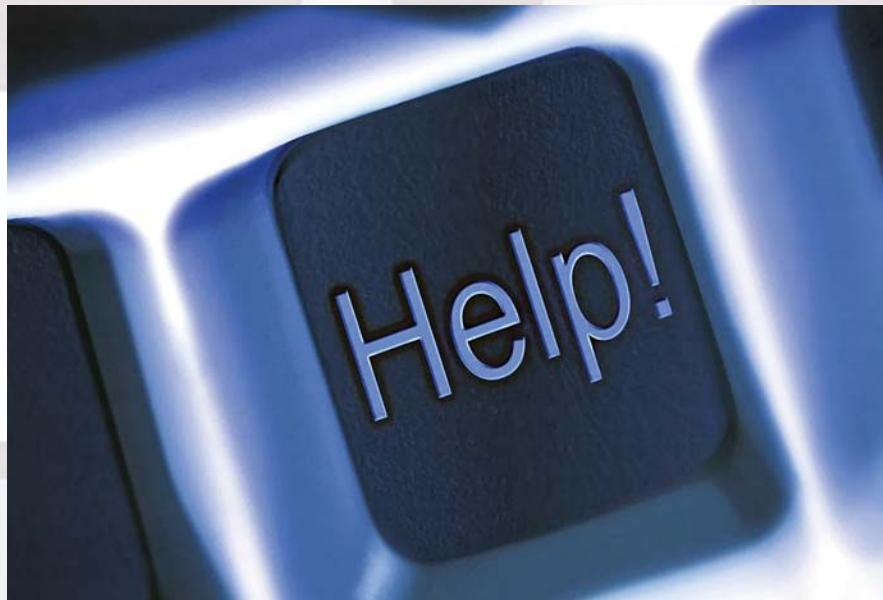
Ограничавање приступа подацима, применом одређених метода, техника и правних норми, сматра се заштитом података, којом се штити и интегритет целокупног рачунарског система. Када је реч о заштити података који се односе на личност, говори се о заштити права приватности као једног од основних, неотуђивих и апсолутних људских права сваког појединца, права који обезбеђује интегритет личности, зарад чувања слободе његовог приватног живота. Управо је право на приватност данас највише угрожено прикупљањем, обрадом, меморисањем и достављањем података о одређеној личности. Зато је све више оних који приватност појединаца виде као право да контролише за кога и како његови подаци могу постати доступни другима. Тај вид приватности добија и посебно име – информациона приватност.

Све су бројнији захтеви за успостављање новог, вишег нивоа заштите података о деци, као корисника информационо-комуникационе технологије, који онемогућава манипулаци-

ју том најмлађом категоријом интернет популације.

Пошто деца спонтано истражују и спознају свет око себе, потребно их је научити да поимају ствари на прави начин и тако им помоћи и заштити их од разних опасности. Овде долази до изража-

Стручњаци упорно истичу да су они који најчешће злостављају децу њима познате особе, особе из њиховог најближег окружења. Однос се базира на поверењу родитеља и детета према тој особи, која, најчешће, ни не личи на злостављача. И поред тога што прецизни

ја родитељски надзор, битан зато што се свакодневно сусрећемо са појавама лоших експлицитних садржаја који нису за децу. С једне стране, интернет је претрпан таквим материјалима, а с друге, опасност представља недовољно знање о томе како деца користе рачунар. То је посебно уочљиво кад је реч о доступности причаоница (chat) на којима је злоупотреба деце веома честа. Да би се такве ствари предупредиле потребна је знатно активнија реакција, не само породице и школе, већ и саме државе, која у том погледу не би смела да закасни.

подаци о насиљу над децом у нашој земљи из различитих разлога не постоје, евидентно је да је такав вид насиља и код нас у порасту. Најчешћи облици насиља над дететом су физичко и психичко злостављање, сексуална злоупотреба, занемаривање и угрожавање безбедности на интернету. Ту се пре свега мисли на дечју порнографију, расизам, говор мржње, радну дискриминацију и угрожавање приватности.

Безбедност деце на интернету

Основни проблем јесте што деца често остављају на интернету личне податке или фотографије. Зато је важно да родитељи знају шта им деца раде на интернету, које адресе посећују и у којим ситуацијама остављају податке о себи, па и о породици.

Данас је интернет незаобилазан чинилац комуникације, информисања, забаве. Стога је потребно поседовати бар основна знања о раду на интернету, јер у супротном може доћи и до грубог нарушавања безбедности корисника. Код нас нема обједињених података колико деца користе интернет, али се претпоставља да је тај број мањи у односу на земље Европске уније.

Основни проблем јесте што деца често остављају на интернету личне податке или фотографије. Зато је важно да родитељи знају шта им деца раде на интернету, које адресе посећују и у којим ситуацијама остављају податке о себи, па и о породици. О информационо-комуникационим технологијама деца често знају више од својих родитеља. Због тога је потребна едукација не само родитеља него и учитеља, наставника, педагога и других који су укључени у васпитно-образовни процес. Коришћење интернета без претходног плана може бити веома опасно, када лутање интернетом личи на шетњу неком метрополном, где никада не можете бити сигурни шта ће се десити.

Апсолутна заштита на интернету не постоји, али постоје програми који ограничавају деци доступност неком лошем садржају. Већина програма је бесплатна и може се наћи најједноставнијом (google) претрагом. Такви програми могу да прате активност детета и да му забране приступ ка нежељеним садржајима. Такође, постоје

провајдери који могу да блокирају такве садржаје.

Изложеност проблематичном садржају

Постоји читав спектар проблематичних садржаја који забрињавају родитеље, али се већина истраживања

фокусира на насилне медије (филмови, музика и слике) и порнографију, иначе легалне за одраслу популацију. Остали проблематични садржаји обухватају говор мржње и активности који воде ка самоповређивању.

У зависности од система вредности неке породице, више категорија садржаја могу се сматрати проблематичним, па се тек очекују истраживања у тој области. Међутим, већ је јасно је да постоје три основна проблема у вези с таквим садржајима. Поред тога

Приступ без контроле

Амерички Национални институт правде (National Institute of Justice), посебно указује на распрострањеност дечије порнографије на интернету, која има тенденцију сталног ширења, што изазива и те како велику забринутост. Утолико пре што интернет и on-line сервиси путем мреже имају изузетно снажан утицај на животе великог дела дечје популације.

Истраживање у Енглеској показује да млади изјављују да у великом проценту (74,4 одсто) имају приступ мрежним садржајима када год то пожеље и без икаквих забрана. Такође, забрињава висок проценат (40,5 одсто) оних који кажу да ретко причају са родитељима јер су незаинтересовани, док је изражен проценат (51,5 одсто) оних који изјављују да се осећају сигурно када су на мрежи, што је наравно, опасно варљива ствар, и из њиховог угла објективно неутемељено полазиште.

намерно или ненамерно, могу да имају негативне психолошке утицаје на понашање деце.

Све је више деце која су укључена у свет интернета који им омогућава да без контроле прегледају шта желе. Ово је озбиљно упозорење за родитеље али и за учитеље, наставнике, друштво уопште. Не би било добро да се направи грешка и да друштво остане немо на то упозорење. Сlike дечије порнографије лако се дистрибуирају интернетом и тако завршавају на различитим локацијама у свету. Исто тако, рачунари који имају функцију огласне табле не користе се само за смештање слика и података, већ и за остваривање комуникације. Они се користе и за налажење жртава међу малолетницима.

Млади све више времена проводе на мрежи. У истраживању чији су резултати публиковани на Међународном саветодавном конгресу за младе (IYAC) дошло се до података који указују да је просечни корисник, млађе популације, између 11 и 14 година, да 28 одсто од 1.277 испитаника користи Интернет сат-два дневно, а да 25 одсто проведе три и више сати на мрежи.

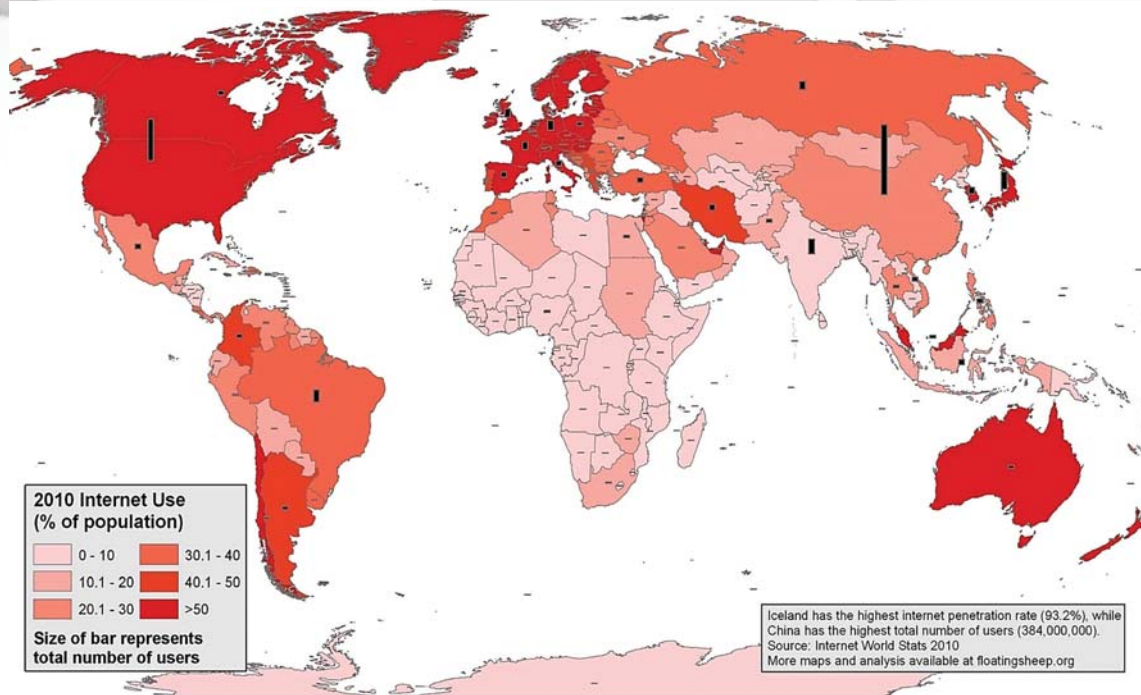
су „веома забринути“ због количине насилних садржаја с којима се њихова деца сусрећу. Изложеност насилним садржајима представља широк спектар проблема, јер се обично јавља као део заједничке активности на мрежи. Деца су изложена насилном садржају у видео-игрицама, на вестима и у видео-записима који су у оптицају међу младима. Видео-игре су уобичајени жанр у којима се млади сусрећу с том врстом садржаја.

Скоро сви малолетници (94 одсто) играли су неку врсту видео-игара, а скоро половина њих (49 одсто) играло је игре намењене одраслима у претходних шест месеци. Иако се играње игрица сматрало мушком делатношћу, подаци указују да су 44 одсто играча на мрежи жене. Дечаци имају тенденцију да преферирају другачије врсте игара него девојчице. Млади дечаци имају тенденцију да играју више насилне игре, док девојке више воле игре које укључују друштвену интеракцију, ненасилан садржај и мање такмичарских елемената.

Дечија порнографија

Дечију порнографију представљају слике и видео-снимци који приказују малолетнике у сугестивном положају или експлицитним сексуалним радњама. Дечија порнографија је посебно страхан злочин, јер се ради о сликама и филмовима који су запис сексуалног злостављања детета. Проблем је што дечија порнографија продужава идеју да је сексуални однос одраслих с децом прихватљив.

Они који гледају такве сајтове, на пример, могу погрешно да верују да су деца добровољни учесници који уживају у делу, не препознајући дејство моћи. Помисао да се такав садржај користи за фантазије преступника узнемирава и жртве и јавност у целини. Поред тога што је кривично дело само по себи, дечија порнографија

што млади, по свему судећи, нису свесни изложености нежељеним проблематичним садржајима током активности на мрежи, примећено је и да све више имају могућност да траже и приступају подацима који су забрањени законом или им бране родитељи.

На крају, нема сумње да такве активности,

Доступност насилних садржаја

Насилни садржај на интернету може настати из филмова, слика и видео-игара, од којих су многе умрежене. Према поменутом истраживању скоро половина (46 одсто) родитеља каже да

ја представља и сексуално подстрекавање. Неки починиоци излажу младе дечијој порнографији у току процеса сазревања и снимају видео-снимке и слике сексуалних радњи са њима или питају младе да се сами сликају. Када се ови видео-снимци и слике ставе на интернет странице, скоро је немогуће спречити да трећа лица њима тргују, скидају их и прегледају.

Велики допринос у заштити младих од порнографије пружа Центар за бригу о дечијој експлоатацији и заштиту на мрежи (СЕОР) који постоји у Енглеској. Једна од најбитнијих последица деловања Центра јесте да су се управо власници сајтова са садржајима за одрасле, који су се сматрали друштвено одговорним, сами јављали и нудили кооперацију Центру како би заједнички формирали фронт заштите најмлађих.

Укључивање великог броја организација, факултета, институција, помогло је у праћењу и хватању многих преступника, а омогућено је и боље упознавање са склоностима преступника и раније уочавање могућих опасности. Такође, Центар је повећао значај 9. фебруара – Дана сигурнијег интернета у свету, својим апликацијама, семинарима, прилозима, извештајима и родитељским вечерима посвећеним управо проблематици доступности неодговарајућих садржаја младима.

Осим програма које волонтери широм света инсталирају у школским мрежама, а за заштиту према препоруци СЕОР-а, и поред заштитничког претраживача (CLICK-СЕОР), у сарадњи са „Мајкрософтом“, Центар је лансирао и цртани филм за петогодишњаке „Авантуре Лија и Ким“, који учи децу о појму и значају поверења и приватности личних података.

Преступници на мрежи

Дечију порнографију на интернету чине не само претпубертетлијска деца, већ и адолесценти малолетници. Један број починилаца кривичних дела дечје порнографије су прави педофили који користе интернет да задовоље своју опседнутост претпубертетлијском децом, од лоцирања и сакупљања слика до филмова који укључују дечију голотињу или сексуалне чинове. Други преступници, који

у највећој мери нису активни на интернету, производе видео-снимке и слике дечијег злостављања или силовања, ко-

је дистрибуирају на различите начине, а који могу на крају завршити на мрежи. Неки преступници осећају потребу да опсесивно прикупљају и слажу низ сексуално девијантног материјала, не ограничавајући се на слике и филмове са децом.

Порнографски садржаји

Сусрети са порнографијом су изазов за многе кориснике интернета. Изложеност порнографском материјалу укључује убацивање сексуалних термина у претраживачима, преузимање садржаја намењених само одраслима и начин тражења сексуално тематских веб-сајтова (као што је куцање познате адресе намењене само одраслима).

Једна студија указала је да већина нежељеног излагања долази из „непожељне“ електронске поште, погрешног уноса адресе или претраживањем помоћу кључне речи која „да неочекиване резултате“. Старији тинејџери ће пре наићи на порнографски материјал тражењем појединих садржаја. Иако интернет има доминантну улогу у страховима одраслих, већа је вероватноћа за сусрет са порнографским садржајем ван мреже, у медијима као што су филмови или часописи.

Сексуално подстрекавање

Веза између дечје порнографије и злостављања јесте спорна. Постоје три основна разлога због којих треба бити забринут у вези с мрежном дечијом порнографијом – преступници који гледају и тргују дечијом порнографијом отварају тему. Девијантне сексуалне фантазије, засноване на интернет сликама, могу створити потребу за сексуалним злостављањем друге деце. С друге стране, дечија порнографија је понекад створена током одрастања заједнички и преступника и младе жртве (што може или не мора завршити на мрежи). Упркос малом проценту жалби међу младима, то јесте озбиљан проблем за појаву обе врсте, и контакт преступнике и преступнике дечијом порнографијом.

Иако је само мали проценат младих који излазе у сусрет преступницима, сматрајући њихове

захтеве ласкавим, гламурозним, авантуристичким или изразом њихове љубави и оданости, то може бити велики допринос за производњу илегалних материјала. Не баве се искључиво одрасли производњом сексуалног садржаја са приказом младих. Додатни проблем јесте присуство таквог садржаја које генеришу млади, и то фотографија намењених за приказивање о другим малолетницима. Такође, иако неки садржај није намењен за одрасле, интернет може да одигра улогу у ширењу фотографија и снимака с телефона са камером, камера и дигиталних апарата, потенцијално стављајући их надокхват руке конзумерима дечје порнографије.

Говор мржње

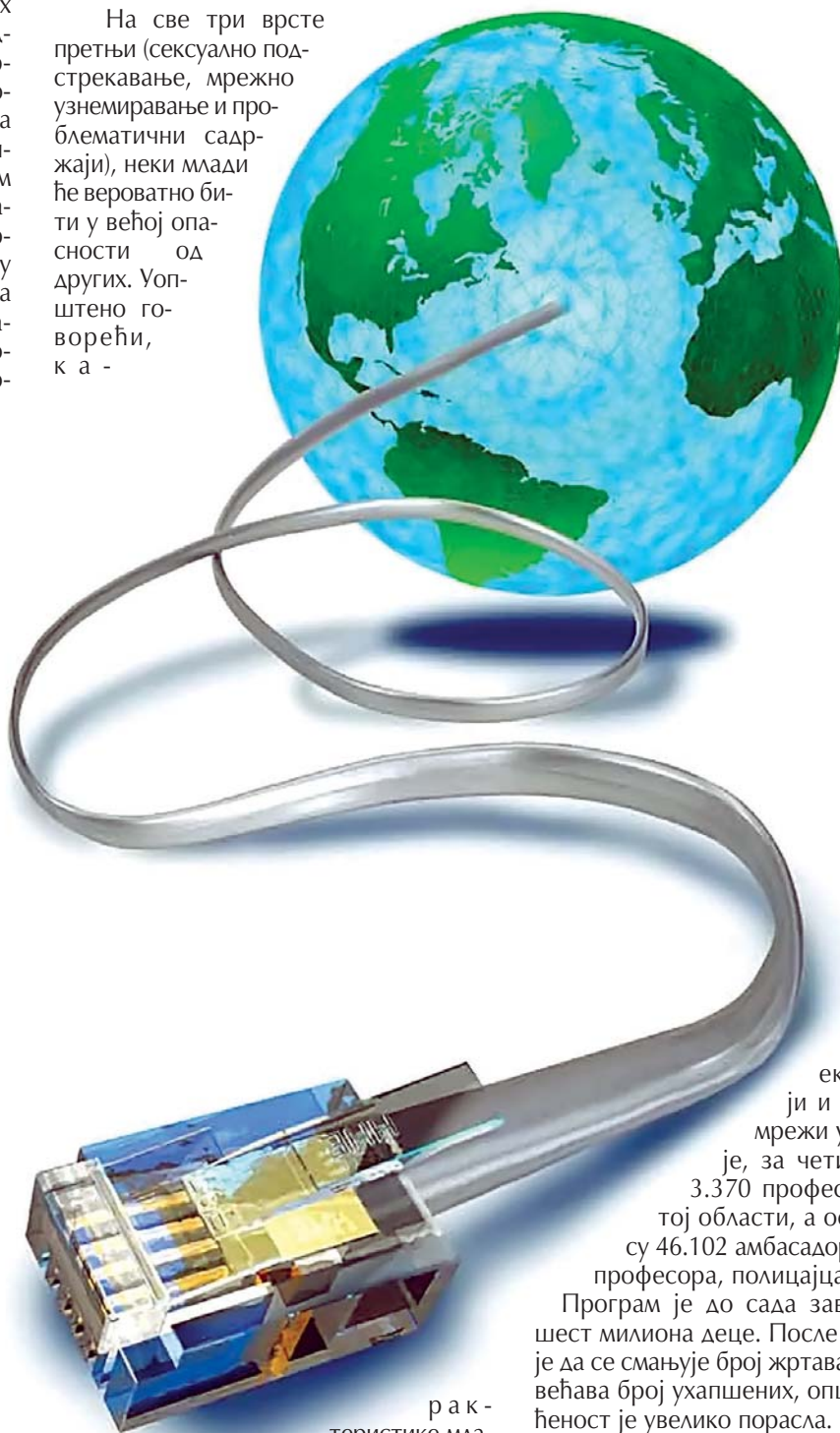
Говор мржње и садржаји који укључују могућност самоповређивања јесу две области које изазивају забринутост у погледу изложености младих. Говор мржње је специфична врста мрежног садржаја који је дизајниран да прети појединим групама јавно и да делује као пропаганда за поједине организације. Поменуте групе користе интернет да би регрутовале нове чланове, везујући их са сличних сајтова и заступају насиље уз претњу другима.

Анализа екстремистичких група у Америци утврдила је да су такве врсте сајтова углавном коришћене за дељење идеологије, пропаганде и регрутовање и обуку. Такође, постоји забринутост да би мањи број младих могао починити „оф-лајн“, или на мрежи, кривична дела или да се укључе у интернет узнемиравање. Те групе су прилично технолошки прилагодљиве, и усвојиле су нове технологије популарне код младих, као што су блогови. И поред тога што ове интернет групе користе мрежу као начин за ширење својих порука и промоцију претећег садржаја, број таквих сајтова је и даље миноран у односу на укупан број постојећих сајтова.

Странице чији садржаји укључују могућност самоповређивања представљају још један елемент проблематичних садржаја. Постоји огромна забринутост јавности због интернет страница које су посвећене самоповређивању и самоубиствима, или оних који подстичу младе да се укључе у проблематичне активности.

Фактори ризика

На све три врсте претњи (сексуално подстрекавање, мрежно узнемиравање и проблематични садржаји), неки млади ће вероватно бити у већој опасности од других. Уопштено говорећи, к а -

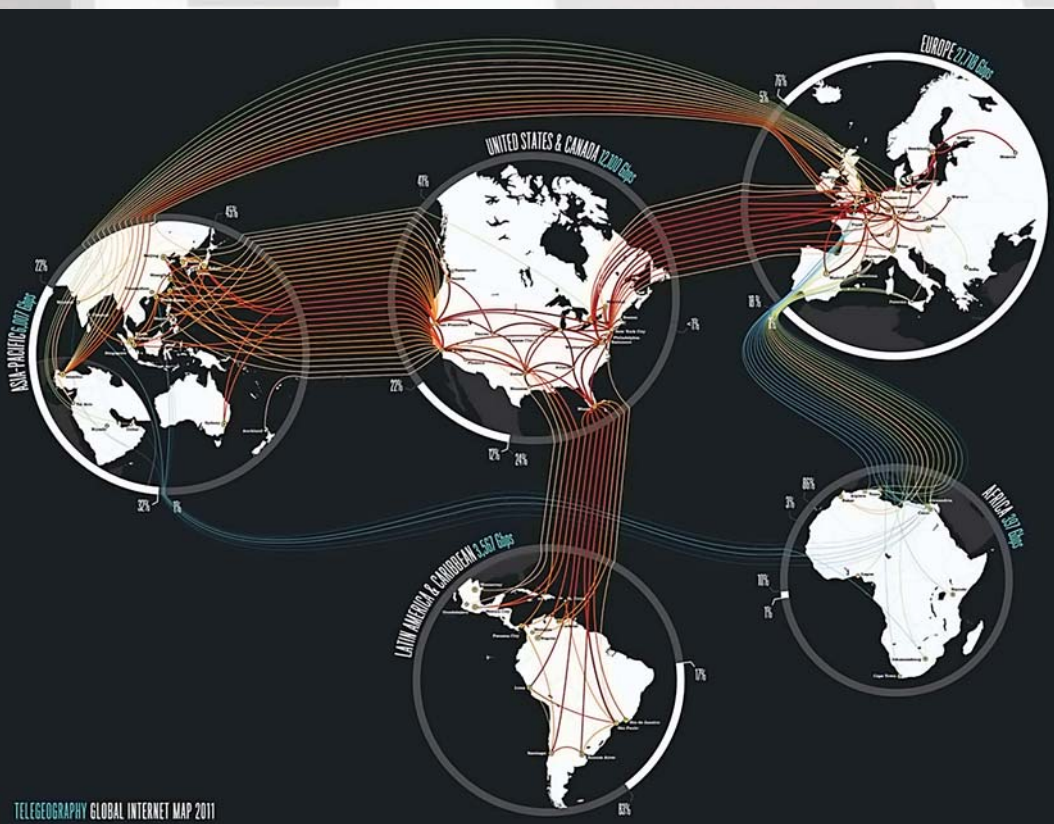

р а к -
теристике младих који пријављују напад на мрежи сличне су карактеристикама младих који пријављују напад и ван ње. Такође, они који су рањиви на мрежи, рањиви су и ван ње. На исти начин, они који су идентификовани као потенцијално „високо ризикантни“ (они који су искусили сексуално злостављање, физичко злостављање или родитељски конфликт), за њих је душло вероватније да ће бити подстрекавани.

У раду Центра за бригу о дечијој експлоатацији и заштиту на мрежи учествовало је, за четири године, 3.370 професионалаца у тој области, а оспособљена су 46.102 амбасадора, учитеља, професора, полицајца и тренера. Програм је до сада завршило око шест милиона деце. После тога, почео је да се смањује број жртава, а да се повећава број ухапшених, општа просвећеност је увелико порасла. Радом Центра повећао се и број пријава – узнемиравања, понашања и кретања преступника, и то највише код јавног сектора (38 одсто) и невладиних организација (29 одсто). Активност СЕОР-а показује да се одговарајућим мерама изложеност младих ризицима који прете са интернета смањује. ■

Мрежни контакт с непознатим

Интернет портал „Домино магазин“ објавио је резултате истраживања о навикама корисника интернета у Србији. Домаћи корисници највише времена проводе на интернету читајући вести, затим на некој од друштвених мрежа као што су Facebook или My Space, док су на трећем месту еротски садржаји. Занимљиво је да је чак 42 одсто испитаника некада изашло на састанак са особом коју су упознали на интернету.

При разговору с непознатим људима тешко је разликовати узрок и последицу, јесу ли млади више у опасности јер разговарају с непознатим људима или је код ризичних младих већа вероватноћа да разговарају с непознатима.

Повезивање на мрежи које доводи до контакта нису у суштини опасне активности. Регионална студија у Њујорку установила је да је 10 одсто основаца и 14 одсто средњошколаца позвало пријатеље не ванмрежни сусрет, али су то везе које имају за последицу обично пријатељство, несексуално понашање, и формира се између сличних узраста младих за које и родитељи знају. За социјално изопштене из друштва, ове мрежне везе могу играти кључну улогу у утврђивању идентитета и емоционални развој.

Објављивање личних података

Млади често објављују информације свих врста (текст, слике, видео) на друштвеним страницама на интернету. Иако је истраживање у тој области сасвим ново, изгледа да само мали број тинејџера поставља најосетљивије контакт информације, као што је телефонски број, на јавни профил. Чињеница да је остављање контакт информација у кориснич-

Разговор са непознатим људима на мрежи је све чест и уобичајен, и између 45 и 79 одсто мла-

дих Американаца учествује у тој активности. Разговор с непознатим људима на мрежи не мора бити и није универзално ризичан, али може повећати могућност појаве сексуалног подстрекавања, посебно међу младима који су спремни да се укључе у разговоре о сексуалним темама.

ке профиле представља аномалију, али скоро две трећине чланова шаље мање опасне медије као што су слике. Већина младих ставља информације као што су слике (81 одсто), родни град (93 одсто) и име (53 одсто). Само мали број (5 до 11 одсто) даје осетљивије информације – име и презиме или број телефона.

Занимљиво је да праћење студија о понашању младих на интернету

истих аутора указује на непредвидиве трендове у начину на који млади откривају информације о себи. Такође, млади откривају информације другачије у односу на пол – мушкарци више шаљу личне информације, а жене више слике. Мушкарци су ближи јавним профилима, док су женама ипак милији приватни профили.

Постављање личне или идентификационе информације често се посматра као ризично понашање, мада истраживања сугеришу да сам чин објављивања информација не може сам по себи бити фактор ризика. Другим речима, исти психосоцијални фактори који излажу младе ризику за мрежно подстрекавање и силецијство надмашују ризик од објављивања личних информација. Таква открића су у супротности с многим предложеним мерама посвећеним заштити младих на мрежи. Упркос тим напорима, број младих који открива личне податке у САД је повећан.

Facebook

Стручна јавност сматра да популарност Facebook-а представља такву слику која приказује да се јавност све више мистри с нарушавањем приватности. Карактеристика те друштвене мреже јесте да се на њој успоставља контакт с великим бројем људи и да могу да се виде пријатељи ваших пријатеља и поруке које они добијају. Људи су одувек волели да завире у

туђе животе. Facebook представља нови вид друштвености, у којем људи не само да се добровољно одричу приватности, већ неки желе на тај начин и да рекламирају своју приватност, па су склони томе да је улепшају, украсе, поставе нове фотографије. Многи корисници нису свесни последица таквих поступака. Фотографије постављене на том сајту постају власништво сервиса и могу се користити у било које сврхе, а људи који се пријаве на Facebook имају тешкоћа да се одјаве.

Често се дешава да се неко пријави под туђим именом и постави туђе слике. О томе сведоче и медији који су писали да се Facebook суочава и с неколико тужби због нарушавања приватности. Поменута друштвена мрежа је тако подешена да сами можемо да контролишемо степен и ниво приватности али се често у пракси покаже да то није тако. Да би се предупредиле злоупотребе, корисници морају да науче да држе у тајности своје корисничко име и лозинку. Лозинка треба да представља комбинацију слова и бројева и да буде што тежа за откривање. У супротном, сваки корисник је изложен негативним појавама.

Размена лозинке

Делећи сопствене лозинке с пријатељима и колегама, млади се упуштају у ризик од мрежног деперсонализовања и коришћења њихових налога у делима узнемиравања. Мало се зна колико често млади деле лозинке и у којим околностима. Једно интернет истраживање утврдило је да је 22 одсто младих узраста од 12 до 17 година делило лозинку с пријатељем или с неким ко им је знан. У квалитативној студији о тинејџерима и социјалним медијима, утврђено је да тинејџери често деле лозинке с пријатељима и значајним познаницима, и као симбол поверења и да би добили техничку помоћ. Када пријатељство закаже, тинејџери понекад користе тај привилегован приступ једни против других. Вероватно је да дељење (размена) лозинки ствара ризик у погледу мрежног узнемиравања, али се тренутно мало зна о томе.

Искоришћавање деце

Расте број деце која користе интернет у интерактивном амбијенту,

Заштита дечјих интереса

Центар за бригу о дечијој експлоатацији и заштиту на мрежи већ четири године води бригу о томе да се заштите дечији интереси, али и да се развијају много бољи системи заштите младих на мрежи. Основни програмски циљеви Центра јесу – идентификација и заштита деце и младих од сексуалног искоришћавања и узнемиравања на мрежи, упознавање и едукација младих и родитеља о опасностима које интернет може носити, заштита деце и младих обезбеђивањем специјалистичких информација, подршка професионалцима у области заштите, строжа примена закона и привођење преступника правди. Такође и побољшање постојећих одговора на сексуалну експлоатацију и мрежно узнемиравање тако што развијају сигурније мрежно окружење.

који им омогућава велики избор онога што они желе. То је врло озбиљно упозорење родитељима и наставницима али и осталим релевантним факторима, које не би смело олако да се превиди. Сlike дечије порнографије лако се конвертују и оне као такве лако се преносе на различите локације у свету. Рачунаре педофили не користе само за транспорт и смештање слика већ и за комуникацију. Многи људи упуштају се у интимну конверзацију компјутерском мрежом и педофили користе предности то-

свом „боксу“ и може одмах да одговори.

Постоји много различитих „канала“ на којима се налазе разне „собе“ у које се може „ући“. Често „собе“ имају имена која у најмању руку охрабрују илегалну активност попут – „човек жели дечаке“, „старији мушкарац тражи сајберсекс с млађим тинејџером“ и слично. Они контакт са децом остварују преко е-поште и стварају пријатељске односе с њима. Прикупљају податке о деци и шаљу им одређене сексуалне текстове и порнографске слике. Многи педофили такође успостављају теле-

КЛИКНИ БЕЗБЕДНО

Министарство за телекомуникације и информационо друштво Републике Србије спровело је током трајања кампање „Клици безбедно“ истраживања у 16 градова у Србији, у којем је учествовало 509 ученика основних и средњих школа. Према резултатима истраживања деца мало и углавном неквалитетно проводе време на интернету. Најчешће га користе за забаву, углавном chat – 14 одсто, гледање спотова 16 одсто, док 12 одсто сурфује интернетом без претходног плана.

Када је реч о забавним садржајима, на првом месту јесте посета популарним друштвеним мрежама попут Facebook-а на којем има отворен налог 73 одсто испитаних, док 21 одсто има отворен налог на другој популарној мрежи за дружење My Space. Поред ажурирања налога на друштвеним мрежама (18 одсто) и играња игрица (17 одсто), мањи број испитаника изјавило је да интернет користи када жели да сазна нешто више о одређеној ствари (16 одсто). Велики број испитаних – 31 одсто изјавио је да њихови родитељи не знају шта они раде на интернету.

Интересантно је да чак 12 одсто ученика у Србији у листи својих пријатеља на Facebook-у има родитеље. Да су деца на интернету изложена ризичном понашању као и у стварном животу показује и чињеница да је њих 31 одсто лично срео особе које је први пут упознао интернетом. Иако је 85 одсто испитаних изјавило да није доживело неугодности на глобалној мрежи, осталих 15 одсто као најчешће непријатности наводе шиканирање, увреде, лажно представљање и стартовање од старијих особа.

ставља на наго тело друге особе. Такве слике се затим дистрибуирају другим особама без знања жртве.

Најопштији начин слања таквих слика јесте е-поштом. Педофили користе тај метод у покушајима да наведу дете на сексуалну конверзацију. Они деци, такође, шаљу порнографске слике и деце и одраслих покушавајући да их доведу у стање да почну да осећају да „сви“ чине такве ствари и да зато ништа није лоше ако се узимају такве врсте слика. Када појединац пошаље такве фајлове е-поштом, често

га да би се спријатељили с малолетницима. Забележени су случајеви да су деца нестајала после сусрета са педофилима.

Педофили, настрано настројени појединци који сексуално експлоатишу или траже децу, своје жртве налазе у дечијим зонама он-лајн сервиса, који су њихово ново игралиште, на којем се окупљају да би „ћаскали“ (chat). Тај сервис карактеристичан је по томе што саговорници шаљу једни другима поруке тако што једна страна куца поруку на тастатури, а друга је чита у

фонски контакт са жртвом и заказују „сусрете“ ради сексуалног искоришћавања.

Особе укључене у дечију порнографију често обмањују жртве слањем њихових фотографија другим особама. Један од начина на који то чине јесте да се представљају као фотографи и да могу да помогну деци да постану модели и често им нуде новац за позирање. Други начин је да након што успоставе „чврсту“ везу са жртвом кажу јој да желе „секси“ слике само за себе. Чак и ако им жртва пошаље „несексуалну“ фотографију, постоје графички програми који омогућавају измену фотографије тако што се глава жртве

подучава децу како да се ослободе било каквог доказа о томе да су примили фајлове. У ту обуку, између осталог, укључено је и следеће – пребацити фајлове на диск, а не држати их на хард – диску, на диску заменити назив фајла

називом неке игрице или другог дечијег програма што ће обманути родитеље, затим, заменити екстензију фајла. На пример, ако је оригинално име фајла teensex.jpg, замениће га Aladin.exe. Ако родитељи и покушају да активира-

ју такву дечију игрицу добиће поруку да постоји грешка и неће бити у стању да отворе фајл. Дете када буде желело да гледа слику само ће заменити екстензију exe. и јпг. и слика ће бити спремна за приказивање.

На интернету су врло активни и такозвани ловци на дивљач претраживањем или „ловци пришуњивачи“ – појединци који постају опседнути неком особом и онда прате жртву од сајта до сајта, тражећи и прикупљајући информације које њихова жртва оставља, с намером да лоцирају личне информације о њој, као што су адреса, број телефона, датум рођења... Они најчешће успостављају контакт с жртвом е-поштом. Поруке могу бити љубавне, претеће или сексуалне. При томе, пошиљалац најчешће користи различита имена за контактирање са жртвом. Информације прикупљене на описан начин они користе да узнемиравају, прете и плаше жртву и он-лајн и оф-лајн. ■

Мере заштите

Поред велике потребе за информацијама треба да будемо свесни и потребе заштите података. Како заштити личне податке или податке који су нам од животног значаја? За родитеље је битно да они и њихова деца познају основне ствари о рачунарима и интернету. Стога, потреба за обезбеђењем података представља један непрекидан процес.

Када је реч о интернету, прво треба отворити безбедан профил. То подразумева да пажљиво би-

рамо информације које ћемо навести у профилу. Добро је да родитељи науче децу да користе неутралну и-мејл адресу и надимак. Password (лозинка) треба да се чува да не постане доступ-

на другима. Треба пажљиво постављати податке на интернету, јер се после тешко уклањају. Деца треба да примају и отварају своју електронску пошту само од особа које познају. Путем

и-мејла могу да стигну разни вируси и садржаји који могу да штете рачунару. Исто тако, и-мејл који садржи attachment може да представља потенцијалну опасност и зато је најбоље обрисати их.

Безбедна образовна употреба

На основу истраживања које је 2009. године спроведено у Србији, дошло се до закључка да се у наставним садржајима далеко више пажње посвећује структури рачунара и употреби софтвера него његовим друштвеним аспектима. Резултати који су доступни у Просветном прегледу нису за занемаривање и они указују на могуће узроке уочених недостатака. Истраживање упућује да треба издвојити запажања да постоји проблем и с квалите-

том наставника који реализују програме у школама. Кадровски проблем постоји највише због тога што су информатику многи директори користили за решавање проблема вишка кадра и мањка часова. Након укидања неких предмета, многи наставници пребацивани су на информатику.

Када је реч о информационо-комуникационим технологијама и последицама које оне могу имати на психу младих људи, онда је то теже уочљиво, односно може да има одложено дејство. Због тога приступ едукацији најмањих мора да се измени из основа. Чињеница је да се у оквиру предмета Техничко и информатичко образовање потребни садржаји не могу довољно да обраде ни по обиму ни по квалитету. Код креатора наставних планова и програма постоји погрешан приступ. Није поента савладати само технички ниво употребе неке машине и разумети њено функционисање. Потенцијалне ко-

риснике треба упутити у друштвени контекст и функцију технологија, односно њихове позитивне и негативне аспекте.

Уколико се у процесу едукације размишља само о техничким аспектима без указивања на опасности којима су изложени корисници онда се априори оставља утисак како је неки склоп или систем прихватљив, неупитан. Таквим приступом не оставља се простор за стварање критичког односа код младих који су у образовном процесу, односно касније када се нађу у реалним животним околностима као корисници технолошких производа.

Лошу слику коју смо приказали употребљује утисак да се недовољно води рачуна о структури и квалитету садржаја из области заштите корисника савремених информационо-технолошких технологија који се обрађују у основној школи. Када је реч о тако значајним питањима онда се ствари

не смеју препуштати случају – законодавац мора да прецизира наставне теме чије је изучавање неопходно у складу са узрастом полазника.

Изазови и опасности које собом носи информатичка ера захтевају добру припрему становништва свих узраста како би могли да се одупру њеним негативним аспектима. Редовно школовање пружа најбоље услове за едукацију млађих категорија становништва. С обзиром на врсту и степен изложености разним облицима угрожавања деце као корисника интернета, у наставу у основним школама треба унети више садржаја из предметне области. При конципирању наставних програма из информатичке области треба искористити искуства из информатички развијенијих средина (земље Европске уније, на пример).

Рањивост виртуелног света

Технолошко-информациони развој људске цивилизације поред позитивних има и негативне ефекте. Информационо-комуникационе технологије и њихова велика заступљеност у свакодневном животу доводе до зависности друштва од информационих ресурса. Виртуелни свет постаје далеко рањивији од реалног. Томе доприноси интернет с милионима повезаних компјутера и недостатак правне регулативе. Како правно уредити националне мреже које нису физички одвојене? Глобална мрежа не познаје границе и царине. Велики број средстава и начина напада стоје на располагању потенцијалним нападачима.

Стручна јавност све више указује на потребу систематског истра-

Упутства родитељима

Међу најефикасније мере заштите у раду на интернету свакако треба убројати следеће – објаснити деци да провокативне поруке и поруке с ласцивним садржајем могу да изазову непријатне осећаје. На такве поруке деца не треба да одговарају, већ да обавесте родитеље о њима. Треба их научити да блокирају поруке непознатих лица и оне послате с непознатих адреса. Увредљиве поруке треба сачувати као доказ. Родитељи треба да остваре сарадњу са учитељима, наставницима и другим васпитним радницима, да познају уже и шире окружење своје деце и да имају здраву комуникацију с децом и њиховим друговима.

У случају да дође до неке врсте узнемиравања, веома је важно да детету ставимо до знања да то није његова кривица, потребно је објаснити деци какви им ризици прете код снимања материјала са интернета и не треба им дозволити да користе сумњиве веб-сајтове. Неопходно је коришћење активне верзије антивирусних програма. Пре сваког снимања одређеног садржаја са интернета извршити скенирање. Не треба отварати сумњиве скакутаве прозоре. Треба користити алате родитељске контроле које нам нуди софтвер.

Правила заштите тичу се и деце и родитеља. Родитељи треба да науче децу да их она увек информису када на интернету уоче нешто сумњиво. Уколико се интернет користи на прави начин његова функција има немерљив допринос у свакодневном функционисању људи.

живања када је реч о односу младих и интернета. На то указује чињеница да се све више деце и адолесцената на разне начине укључује у мрежу. Помера се граница и све млађа деца постају корисници.

Какав ће утицај и какав ће се однос створити између света интернета и света младих зависи од тога какав приступ млади имају информацијама. То зависи од тога како разумеју, како користе и на које начине долазе до информација. Систем усвојених вредности из породице и друштва имају нај-

већу улогу. Проблем је што садашње друштво и родитељи не препознају поменути проблематику или немају довољно јасну слику. Насупрот томе, имамо ситуацију да један број деце узраста до 16 година дистрибуира материјал недозвољеног садржаја и тако упада у групу прекршилаца, а да тога нису ни свесни.

Уз то, већина корисника није довољно припремљена за изазове које употреба интернета носи. Као проблем у процесу припреме корисника уочено је да се едукација рада на интернету

углавном своди на употребу, али не и на ризике и опасности по безбедности.

Дошло је време да се запитамо где су нам деца безбеднија – на улици или на интернету.

Различите опасности вребају из рачунара, а људи сумњивих моралних вредности су баш у томе нашли могућност и своју циљну групу. Не можемо све свести на негативне аспекте, али неконтролисана и бесциљна употреба интернета велика је опасност за све нас. ■